

date of birth. Stateless status has increasingly become a focus of attention among the international community and international law, not only because people without any nationality lose many of their rights because of their lack of nationality, but also because their stateless state prevents them from any country and poses serious obstacles and threats to their survival.

References:

1. Feng Xiangwu. Giving foreigners and stateless persons the same qualification of legal aid. Human Rights, June, 2010.
2. Zhang Huide, Lu Jing. Relativity of state sovereignty: the theoretical basis of foreigner management. Journal of the People's Public Security University of China (Social Science Edition), no. 6, 2012.

Науковий керівник: Дракохруст Тетяна Вікторівна д.ю.н., доцент, професор кафедри міжнародного права та міграційної політики Західноукраїнського національного університету.

Пилипишина Ірина Ігорівна

*аспірант кафедри конституційного, міжнародного і
кримінального права*

Донецького національного університету імені Василя Стуса

ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ ПРОГРАМИ ВІДНОВЛЕННЯ ДЛЯ НЕПОВНОЛІТНІХ, ЯКІ Є ПІДОЗРЮВАНИМИ У ВЧИНЕННІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Додержання прав та інтересів дітей у кримінальному провадженні та поза його межами відповідно до міжнародних стандартів, забезпечення їхніх прав та інтересів, особливо у період воєнного стану, потребує підвищеної уваги.

Ювенальна юстиція у загальному розумінні є системою щодо захисту прав дітей через діяльність установ і організацій, які здійснюють правосуддя у справах про правопорушення, вчинені неповнолітніми.

Однією з форм реалізації ювенальної юстиції є відновне правосуддя.

У сучасній міжнародній концепції захисту прав людини існує тенденція до відмови від виключно каральної реакції на злочин, яка не може належним чином забезпечити права осіб, які його вчинили, та потерпілих. Окрім того, каральний підхід до покарання демонструє свою неефективність у питанні профілактики і зниження рівня злочинності, тому сьогодні все частіше застосовуються механізми альтернативних процедур врегулювання конфліктів [1, с. 140].

Практика відновного правосуддя поширена як у Європі, так і далеко за її межами, зокрема, в Австралії, Новій Зеландії, Канаді, США, Південній Африці. Впровадження відновного правосуддя є пріоритетом у світовій політиці, яка спрямована на модернізацію кримінального правосуддя і відображається у законодавстві як новий та сучасний підхід до системи кримінального судочинства.

Під відновним правосуддям розуміють будь-який процес, який дозволяє тим, кому завдана шкода, та тим, хто несе відповідальність за таку шкоду, у випадку їх добровільної згоди, активно брати участь у вирішенні питань, які виникають у зв'язку з вчиненням правопорушення, за посередництвом спеціально підготовленої та неупередженої третьої сторони [2, с. 289].

Найпоширенішою формою відновного правосуддя є медіація - вид альтернативного врегулювання спорів, метод їх вирішення із залученням посередника (медіатора), який допомагає сторонам конфлікту налагодити процес комунікації і проаналізувати конфліктну ситуацію таким чином, щоб вони самостійно змогли обрати той варіант рішення, який би задовольняв інтереси і потреби усіх учасників конфлікту [3, с. 118].

Досвід зарубіжних країн дозволяє виділити наступні переваги медіації при вирішенні кримінальних справ: медіація сприяє гуманізації правової

системи, кримінальної політики; спрощує та прискорює процес вирішення кримінальних справ; знімає соціальну напругу між обвинуваченим та потерпілим; підвищує рівень довіри до судових органів, дає можливість зменшити навантаження на суд; сприяє забезпеченню прав та законних інтересів потерпілого та правопорушника, адже потерпілий має можливість отримати реальну компенсацію завданої шкоди; сприяє реалізації принципу економії процесуальних засобів при вирішенні кримінально-правових конфліктів.

На противагу зазначеним перевагам, противники ідеї запровадження медіації відзначають, що вона суперечить принципу невідворотності покарання за вчинення злочину, принципу вини та захисту прав та інтересів постраждалої сторони. Окрім того, медіація може негативно вплинути на криміногенну ситуацію.

Ювенальна юстиція України перебуває на етапі формування. Практична реалізація відновного правосуддя для неповнолітніх в Україні, як одного з напрямів ювенальної юстиції, розпочалася нещодавно.

Так, відповідно до кращих європейських та світових практик, з метою застосування належних правових процедур до учасників кримінального провадження щодо неповнолітніх 21. 01. 2019 року спільним наказом Генеральної прокуратури України та Міністерства юстиції України № 172/5/10 (далі – наказ № 172/5/10) запроваджено пілотний проєкт «Програма відновлення для неповнолітніх, які є підозрюваними у вчиненні кримінального правопорушення» (далі – програма відновлення) та затверджено порядок його реалізації на базі системи безоплатної правової допомоги за підтримки Представництва Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) в Україні [4].

Розпочавшись у 2019 році у шістьох областях України: Донецькій, Одеській, Львівській, Луганській, Миколаївській та Харківській, вже у 2020 році програма відновлення діяла на всій території України.

Застосування програми відновлення можливе за наявності чотирьох умов:

- наявність потерпілої сторони – фізичної особи, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної, фізичної або майнової шкоди, а також юридичної особи, якій кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди;

- вчинення неповнолітнім вперше кримінального проступку або нетяжкого злочину;

- визнання неповнолітнім факту вчинення кримінального правопорушення;

- згоди неповнолітнього і потерпілого на участь у програмі відновлення.

У разі якщо обставини кримінального провадження відповідають вищезазначеним умовам участь у програмі відновлення відбувається у затвердженому наказом № 172/5/10 порядку.

Серед позитивних наслідків впровадження програми відновлення можна виокремити наступні: скорочення витрат бюджетних коштів на судовий розгляд; зменшення часу спілкування неповнолітнього з правоохоронними органами та судом; участь потерпілого у перевихованні неповнолітнього правопорушника та отримання відшкодування заподіяної шкоди; участь неповнолітнього у суспільно корисній діяльності, що сприятиме виправленню його поведінки, внаслідок залучення громадських організацій та соціальних служб до роботи з ним [5].

Завдяки участі у програмі відновлення неповнолітні отримують можливість відновити соціальні зв'язки. Програма дає змогу не лише отримати м'якше покарання або бути звільненим від кримінальної відповідальності, але й вплинути на ситуацію, що склалася, відновити почуття власної гідності та поваги. За три роки діяльності програми відновлення в Україні 95% учасників не вчиняли повторних правопорушень [6].

Однак, всі позитивні наслідки програми відновлення нівелюються через проблеми, які частково унеможлиблюють її застосування.

Так, у зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України Указом Президента України від 24.02.2022 року № 64/2022 в Україні з 24.02.2022 року введено воєнний стан.

Законом України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство» від 03.03.2022 року № 2117-IX посилено відповідальність за вчинення кримінальних правопорушень передбачених ст. ст. 185, 186, 187, 189, 191 Кримінального кодексу України в умовах воєнного стану, внаслідок чого кримінальні проступки та нетяжкі злочини кваліфікуються як тяжкі та особливо тяжкі злочини.

Зазначене виключає можливість застосування програми відновлення до значної кількості дітей, адже однією з умов її використання є саме вчинення неповнолітнім вперше кримінального проступку або нетяжкого злочину.

Фактичне існування програми не дає змоги її практично застосовувати, оскільки майже половина усіх кримінальних правопорушень, які вчиняються неповнолітніми, є правопорушеннями проти власності. Водночас саме до них, станом на сьогодні, програма відновлення бути застосована не може.

З огляду на викладене, беручи до уваги позитивний трирічний досвід впровадження програми відновлення в Україні, слід зазначити, що неможливість застосування програми через введення воєнного стану та внесення змін до Кримінального кодексу України зумовлює необхідність реформування кримінального законодавства у цій сфері.

Джерела:

1. Матвеева Л. Г. Відновний підхід до здійснення правосуддя щодо неповнолітніх. Ювенальна юстиція: український дискурс : монографія. Одеса, 2021. С. 141–159. URL: <https://cutt.ly/eMnfu5X> (дата звернення: 27.10.2022).

2. Мурзановська А. В. Відновне правосуддя: окремі методологічні аспекти досліджень правового регулювання та практики застосування в Україні. Наука та суспільне життя України в епоху глобальних викликів людства у цифрову еру (з нагоди 30-річчя проголошення незалежності України та 25-річчя прийняття Конституції України) : матеріали Міжнар.

наук.-практ. конф., м. Одеса, 21 трав. 2021 р. Одеса, 2021 С. 288–291. URL: <https://cutt.ly/AMnfsjS> (дата звернення: 08.11.2022).

3. Шмаленко Ю. Особливості правового регулювання медіації в Україні. Людина має право: соціально-гуманітарний дискурс у контексті реформаційних процесів в Україні : матеріали круглого столу, м. Одеса, 19 лист. 2020 р. Одеса, 2020. С. 118–123. URL: <https://cutt.ly/BMnfgl8> (дата звернення: 08.11.2022).

4. Про реалізацію пілотного проекту «Програма відновлення для неповнолітніх, які є підозрюваними у вчиненні кримінального правопорушення» : наказ Міністерства юстиції України та Генеральної прокуратури України від 21 січ. 2019 р. № 172/5/10. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0087-19> (дата звернення: 27.10.2022).

5. Програма відновлення для неповнолітніх, які є підозрюваними у вчиненні злочину. Безоплатна правова допомога : вебсайт. URL: <https://cutt.ly/CMnfcTM> (дата звернення: 27.10.2022).

6. Три роки реалізації програми відновного правосуддя для неповнолітніх: результати та висновки. Міністерство юстиції України : вебсайт. URL: <https://cutt.ly/ZMnfnZD> (дата звернення: 08.11.2022).

Науковий керівник: Турченко Ольга Григорівна к.ю.н., доцент, завідувач кафедри конституційного, міжнародного і кримінального права Донецького національного університету імені Василя Стуса.

Шухманн Вадим Александрович

*здобувач вищої освіти Навчально-наукового інституту міжнародних економічних відносин імені В. Д. Гаврилишина
Західноукраїнського національного університету*

РЕГУЛЮВАННЯ СТАТУСУ БІЖЕНЦІВ В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Одним зі складних викликів, що стоїть сьогодні перед усім світом, є